

Įtrauktiojo ugdymo samprata ir įtraukios mokyklos bruožai

**Teresa Aidukienė,
specialioji pedagogė,
Vilniaus Jono Basanavičiaus gimnazija,
2022-09-15**

Teisinės įtraukiojo/inkliuzinio ugdymo prielaidos

Įtrauktis – švietimo sistema sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui ugdytis, plėtoti savo galias ir gebėjimus, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę mokantis, socialinėje, kultūrinėje ir (ar) kitose veiklose ir būti nediskriminuojamam dėl ugdymosi poreikių įvairovės ir (ar) švietimo pagalbos reikmės. (LR ŠĮ 5 str.)

Kokybiško įtraukiojo ugdymo (įtraukios mokyklos) požymiai

- **Kultūra**
- Įtraukiojo ugdymo kultūros dimensijoje kuriama saugi, visus priimanti ir bendradarbiaujanti bendruomenė, kurioje kiekvienas jaučiasi vertingas, siekiama, kad įtraukiojo ugdymo vertybės būtų žinomos ir suprantamos visiems mokyklos darbuotojams, mokiniams, tėvams.
- **Mokyklos kultūra apima šias dimensijas:**
- **mokyklos bendruomenės**, kurioje kiekvienas narys jaučiasi priimtas ir svarbus, mokiniai padeda vienas kitam, darbuotojai bendradarbiauja tarpusavyje, vyrauja pagarbos vienas kitam atmosfera, mokyklos ir tėvų / globėjų partnerystė, mokyklos ir jos steigėjų bendradarbiavimas, o vietos bendruomenė įtraukiama į mokyklos gyvenimą.
- **įtraukiojo ugdymo vertybių puoselėjimą**, t. y. vyrauja aukšti lūkesčiai kiekvienam mokiniui, vadovai, mokyklos darbuotojai, mokiniai ir tėvai / globėjai aptaria ir dalijasi įtraukiojo ugdymo filosofija, kiekvienas mokinyss yra vertingas ir vertinamas, mokyklos darbuotojų ir mokinių santykiai grįsti žmogiškosiomis vertybėmis, mokyklos darbuotojai siekia pašalinti bet kokias sėkmingo mokymosi ir dalyvavimo ugdyme kliūtis, mokykla siekia išvengti bet kokios diskriminacijos, Mokyklos kultūra grindžiama žmogaus teisių, nelygstamos kiekvieno žmogaus vertės pripažinimo ir tarpusavio pasitikėjimo, pagalbos bei bendradarbiavimo vertybėmis;

Kokybiško įtraukiojo ugdymo (įtraukios mokyklos) požymiai

- **Politika**
- Įtraukiojo ugdymo politikos dimensijos įgyvendinimas reiškia, kad įtraukiojo ugdymo idėjas įtvirtinti siekiama visuose mokyklos dokumentuose. Mokykloje vykdoma politika, skatinanti kiekvieno įsitraukimą ir dalyvavimą nuo pat pirmos tapimo bendruomenės nariu dienos. Pokyčiai strategiškai planuojami. Bet kokia pagalba teikiama vadovaujantis įtraukties principais.
- **Įtraukiojo ugdymo politikos dimensija apima:**
- **mokyklos prieinamumą ir atvirumą kiekvienam besimokančiajam**, kai vengiama bet kokios selekcijos ir segregacijos apraiškų; veiklos organizuojamos neskirstant besimokančiųjų pagal gebėjimus, pasiekimus, negalias, lytį ir pan.; kiekvienam mokiniui pritaikoma fizinė aplinka, veikia sukurta paramos naujokams sistema.
- **pagalbą įvairovei, kuri reiškia kiekvieno besimokančiojo individualumo ir galimybių pripažinimą**, reikalingos pagalbos sistemos, mažinančios mokymosi kliūtis, sukūrimą ir jos koordinavimą, savivertės ir pasitikėjimo savimi skatinimo politiką, pozityvaus elgesio skatinimo sistemos taikymą ir patyčių prevenciją, mokyklos nelankymo priežasčių ieškojimą ir šalinimą, į įtraukųjį ugdymą orientuotą profesinį tobulėjimą

Kokybiško įtraukiojo ugdymo (įtraukios mokyklos) požymiai

- **Praktika**
- Įtraukiojo ugdymo praktika – tai kasdienės situacijos, atspindinčios mokyklos kultūrą ir politiką. Pamokos planuojamos ir vedamos, atsižvelgiant į besimokančiųjų įvairovę. Mokiniai – aktyvūs ugdymosi proceso dalyviai visuose jo etapuose. Atrandami ir panaudojami visi galimi materialieji ir žmogiškieji ištekliai, skatinantys mokymąsi ir dalyvavimą. Remiantis Booth ir Ainscow (2016) sukurtu modeliu, **įtraukiojo ugdymo praktika siejama su:**
- mokymosi orkestruote, kur ypatingą reikšmę turi **personalizuoto mokymosi planavimas**, užtikrinantis kiekvieno besimokančiojo įsitraukimą ir dalyvavimą, vaiko mokymąsi aktyviai mokytis, įvairovės pažinimą ir skatinimą, mokinių pagalbą vienas kitam, visų bendradarbiavimą, kiekvieno mokinio įsitraukimą į neformalias veiklas.

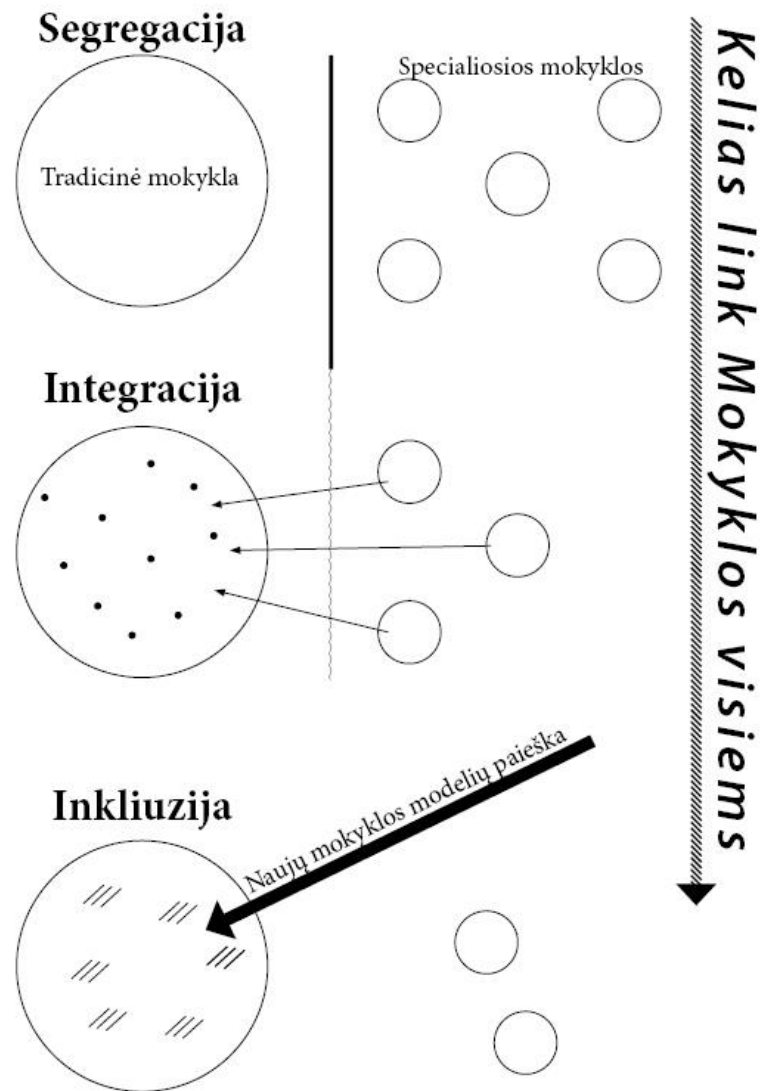
Kokybiško įtraukiojo ugdymo (įtraukios mokyklos) požymiai

- **Praktika**
- **Įtraukiojo ugdymo praktika siejama su:**
- **išteklių mobilizavimu**, kai galimi mokymosi ištekliai, užtikrinantys kiekvieno dalyvavimą ir mokymąsi, yra visiems vienodai prieinami, o mokinių skirtybės (tokios, kaip: kalba, amžius, pasiekimai, kultūrinė patirtis, negalia) pripažįstamos ir panaudojamos ugdymo procese kaip ištekliai, taip pat aktyviai pasitelkiami išoriniai (žmogiškieji, materialieji) ištekliai.

(Both and Ainschow „Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools“. CSIE

(Tyrimo ataskaita „Įtraukiojo ugdymo situacija mokykloje“ (Tyrimo vadovė: doc. dr. Lina Miltenienė; Tyrėjai: doc. dr. Milda Damkuvienė, doc. dr. Jūratė Valuckienė, Lekt. Sigitas Balčiūnas)

Kelias link įtraukiojo ugdymo sampratos

Kodėl nuo įprastos sampratos pereita prie naujosios?

- Medicininis modelis: „kitokiems“ reikia daugiau pagalbos, geriausia tai daryti juos „patalpinus į atskiras mokyklas“
- Judėjimas už žmogaus teises ir mokslo atradimai: segreguotas ugdymas – nėra gerai nei individui, nei visuomenei.
- Suvokimas, kad kiekvienoje klasėje/grupėje esama ugdymosi poreikių įvairovės
- Pripažinta, kad trukdyti ugdymuisi gali: nepritaikyta aplinka, nepritaikytos ugdymo programos, mokyklos kultūra ir mokytojų nepasirengimas
- Kaltinti vien tik mokinį dėl jam kylančių mokymosi sunkumų dėl biologinių skirtumų (medicininis modelis), nepripažįstant platesnio socialinio konteksto, tapo nebepopuliariu
- Socialinis ekologinis modelis

Kodėl nuo įprastos sampratos pereita prie naujosios?

Nustatyta, kad mokinių pasiekimams didelę įtaką daro:

- tėvų išsilavinimas (ypatingai motinos)
- tėvų profesija
- vaikiškų knygų skaičius namuose
- dalyvavimas ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo programoje;
- interneto ryšys namuose
- asmeninis kambarys
- tėvų **skaitymas** savo malonumui
- vietovės, kurioje yra mokyklos vieta, **urbanizacijos lygis** gali turėti didelę įtaką mokinių ypatumams: ją lankantys mokiniai, gali būti iš geriau materialiai aprūpintų, turinčių ir vertinančių išsilavinimą namų ūkių ir atvirkščiai
- mokyklos vieta nulemia mokinių naudojimosi svarbiais papildomais ištekliais (pvz., bibliotekomis, informaciniais centrais ar muziejais) galimybes

(Tarptautinių PIRLS tyrimų išvados (2011))

Specialieji ugdymosi poreikiai (SUP)

Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (2011, LR ŠĮ, 2 str. 24 d.)

- **Skiriamos 3 mokinių, turinčių SUP, grupės:** mokiniai, turintys negalių; mokiniai, turintys sutrikimų; mokiniai, turintys mokymosi sunkumų.
- **Skiriami SUP lygiai:** nedideli (nuo 7 iki 22 balų), vidutiniai (nuo 23 iki 52 balų), dideli (nuo 53 iki 82 balų) ir labai dideli (nuo 83 iki 112 balų)
- Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas (2011)
- Mokinio SUP (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas (2011)

SUP lygiai: nedideli (7-22), vidutiniai (23-52), dideli (53-82) ir labai dideli (83-112)

Kas nulemia:

- Bendrųjų programų turinio pritaikymo apimtis
- Mokinio pasiekimai
- Ugdymo plano pritaikymo poreikis
- Ugdymosi metodų ir būdų pritaikymas
- Vadovėlių, mokymo priemonių parinkimas, mokomosios medžiagos pritaikymas, rengimas/kūrimas
- Ugdymosi vietos parinkimas ar/ir aplinkos pritaikymas
- Ugdymuisi skirtų techninės pagalbos priemonių reikmė
- Specialiosios pedagoginės pagalbos reikmė
- Specialiosios pagalbos reikmė
- Psichologinės pagalbos reikmė
- Socialinės pedagoginės pagalbos reikmė

Įtraukiojo ugdymo įteisinimas Europos šalyse

Lietuva 1991 L. R. Švietimo įstatymas; 1993 ŠMM Kolegijos nutarimas 1993-05-27 Nr. 27.

Lenkija II-ojo Pasaulinio karo pabaiga, atskiri atvejai ; 1970 Švietimo ministerijos direktyva;

1991 Švietimo įstatymas

Austrija 1984 - Judėjimo už žmogaus teises projektas įtvirtinta kaip esminė strategija ; 1993 / 1996 Mokyklos veiklos organizavimo akte (School Organization Act)

Suomija 1990 Įtraukiojo ugdymo filosofijos įtvirtinimas pagrindiniame ugdymo plane. 1997/1998 Nacionaliniai projektai

2010- Nuostata Pagrindiniame švietimo įstatyme (The Basic Education Act) 628/1998; 1136/2010 Inclusion in socio-educational frames: Inclusive school cases in four European Countries Ed. A. Galkiene (2017)

[LTU] Audrone...

[LTU] Audrone Razmantienė

[Chair TGB] João Costa

Andreas Schleicher

[ACER] John Ain...

[ACER] John Ainley

[UNESCO] Carlo...

[UNESCO] Carlos Vargas

[JPN] Tetsuya K...

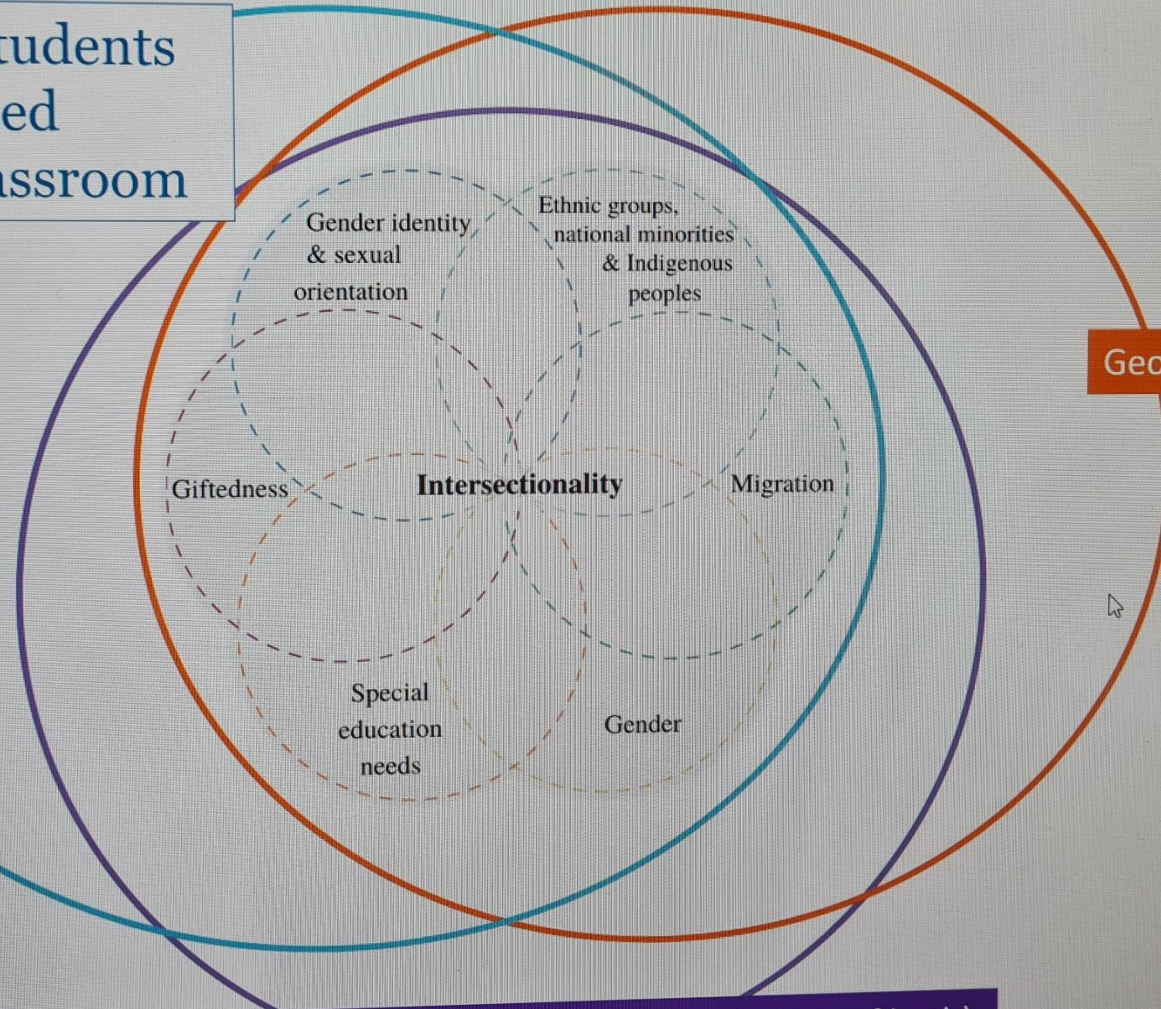
[JPN] Tetsuya KASHIHARA

Complex realities of students
with disadvantaged
backgrounds in the classroom

Socio-economic status

Geographic location

Adversity brought by disasters (natural or human-made or combination of both)

Įtraukios mokyklos kūrimo prielaida - teisinės bazės tobulinimas

Nacionaliniai įsipareigojimai

- 1991: Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas
- 1992: Lietuvos Respublikos konstitucija
- 1993: Švietimo kolegijos nutarimas. SUP turintys gali mokytis įprastose klasėse/grupėse; specialiosiose klasėse/grupėse ir **iš dalies įprastose ir specialiosiose klasėse/grupėse**
- 1998: Specialiojo ugdymo įstatymas

Įtraukios mokyklos kūrimo prielaida - teisinės bazės tobulinimas

- 2011: LR Švietimo įstatymas, **nustoja galioti** LR Specialiojo ugdymo įstatymas
- **Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (2011, LR ŠĮ, 2 str. 24 d.)**
- Sudaromos sąlygos ugdytis **arčiau gyvenamosios** vietos, mokyklą rekomenduoja PPT.
- **Ugdymo prieinamumu rūpinasi savivaldybė**, kurios teritorijoje gyvena mokiniai, turintys SUP.
- **Švietimo prieinamumas užtikrinamas:**
- **pritaikant mokyklos aplinką,**
- **teikiant** psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją ir socialinę pedagoginę **pagalbą,**
- **aprūpinant** ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis mokykloje ir SMP, kitais įstatymų nustatytais būdais (34 str. Švietimo prieinamumas mokiniams, turintiems SUP)

Įtraukios mokyklos kūrimo prielaida - teisinės bazės tobulinimas

2020 m. priimti ŠĮ pakeitimai

- Pakeista 14 straipsnio 7 dalis ir išdėstyta taip:

„7. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymą įgyvendina **visos privalomąji ir visuotini švietimą teikiančios mokyklos, kiti švietimo teikėjai** ~~atskiris atvejais mokyklos (klasės), skirtos mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti~~. Ugdymo procesą, kuriame dalyvauja mokiniai, turintys didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, gali vykdyti daugiau kaip vienas mokytojas, kartu su mokytoju pagalbą mokiniui teikti švietimo pagalbos specialistai, švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka.“

- **Pripažinta netekusi galios 29 straipsnio 10 dalis.**

~~„10. Mokykla, dėl objektyvių priežasčių negalinti užtikrinti mokiniui, kuris mokosi pagal privalomojo švietimo programas, psichologinės, specialiosios pedagoginės, specialiosios ar socialinės pedagoginės pagalbos, suderinusi su jo tėvais (globėjais, rūpintojais), pedagogine psichologine bei vaiko teisių apsaugos tarnyba, siūlo jam mokytis kitoje mokykloje.“~~

Įtraukios mokyklos kūrimo prielaida - teisinės bazės tobulinimas

- Pakeista 30 straipsnio 6 dalis ir išdėstyta taip:

„6. Kurčiamajam ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, sudaromos ir užtikrinamos sąlygos mokytis gimtosios (gestų) kalbos ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose.“

- Pakeistas 34 straipsnis ir išdėstyta taip:

Švietimo prieinamumas mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių

1. Švietimo prieinamumas mokiniui užtikrinamas, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją, socialinę pedagoginę pagalbą, socialines, **sveikatos priežiūros, mokinio savirūpai reikiamas ir kitas paslaugas**, aprūpinant ugdymuisi skirtomis techninės pagalbos priemonėmis mokykloje, specialiosiomis mokymo priemonėmis, pritaikant ugdymo aplinką (fizinę, informacinę), **parenkant mokymosi formą** ir kitais įstatymų nustatytais būdais.

2. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo prieinamumu savivaldybių mokyklose rūpinasi savivaldybių institucijos, kitų mokyklų – savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas), savininkas.“

Įtraukios mokyklos kūrimo prielaida – teisinės bazės tobulinimas

Nacionaliniai įsipareigojimai

- **Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija** „Esminis Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos tikslas – paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovės kilimui...“
- **Bendra posistemių veikla dėl įtraukties** užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, plėtojant švietimo aprėptį, **suteikti palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti SUP... ir studijų poreikius**
- Įgyvendinant XVIII-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano veiklą Nr. 1.2.11. „Įgyvendinti priemonių įtraukiam ugdymui ir švietimo pagalbai kiekvienoje mokykloje užtikrinti paketą“, patvirtintas

„....2021–2024 metų veiksmų planas“ (2021-10-14 įsak. Nr. V-1879)

- Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairės (2017)
- Geros mokyklos koncepcija (2015)
- Lietuvos pažangos strategija-2030

Tarptautiniai įsipareigojimai

- **JT Vaiko teisių konvencija (1989)**
- **JT Taisyklės apie lygias neįgalių asmenų galimybes (1993)**
- **Salamankos deklaracija ir Rekomendacijos dėl specialiojo ugdymo tobulinimo (1994)**

„**kiekvienas vaikas yra unikalus**, turintis individualių tik jam būdingų interesų, gebėjimų ir ugdymosi poreikių“

„švietimo sistemos ir ugdymo programos privalo būti **pritaikytos, kad atlieptų besimokančiųjų įvairovę ir ugdymosi poreikių skirtybes** – turintieji SUP turi turėti galimybę lankyti įprastas mokyklas, kur ugdymas privalo būti pritaikytas, siekiant patenkinti specialiuosius mokinio ugdymosi poreikius

„bendrojo ugdymo mokyklos, kurių veikla grindžiama inkliuzinio ugdymo nuostatomis – **veiksmingiausios priemonės diskriminacijai ir segregacijai nugalėti**, padedančios kurti toleranciją skirtybėms pagrįstas bendruomenes, darnią visuomenę ir siekti, kad visi jos nariai įgytų išsilavinimą pagal savo gebėjimus

Tarptautiniai įsipareigojimai

- UNESCO „Rekomendacijos dėl inkliuzinio švietimo plėtros“ (2008) „Mokyklos, veiklą grindžiančios inkliuzinio ugdymo filosofija, yra **veiksmingiausios priemonės**, padedančios kovoti su „kitokių“ diskriminacija ir atskirtimi, padedančios kurti toleranciją skirtybėms pagrįstą visuomenę ir siekiant, kad visi jos nariai įgytų išsilavinimą pagal gebėjimus“
- UNESCO „Politikos gairės inkliuziniam švietimui įgyvendinti“ (2009)
„Inkliuzija ir kokybė abipusiai susiję – inkliuzinis etosas gali reikšmingai prisidėti prie kokybiško visų mokinių ugdymo.“
- JT Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolas (2006) ratifikuotas LR Seimo 2010 m.
- 2010-2020 metų Europos strategija dėl negalios, patvirtinta Europos Komisijos 2010 m. lapkričio 15 d. Komunikatu Nr. KOM (2010) 636.
- **Segregacijos mažinimas mokyklose plėtojant įtraukujį ugdymą: Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro pozicija (2017)**
- „Europos strategija neįgalumo klausimais – 2020“
- **ES šalių prioritetasis – įrodymais grįsta įtraukiojo ugdymo politika**

Mokytojo galia

- **„Inkliuzinio švietimo mokytojo profilis“**, (Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2012 m.)
- **Pagarba mokinių įvairovei** – skirtybės laikomos galimybėmis ir ištekliais, kuriais grindžiamas kiekvieno mokinio ugdymasis.
- **Pagalba visiems mokiniams**: mokytojai puoselėja aukštus lūkesčius dėl kiekvieno mokinio pasiekimų;
- **Darbas drauge su kitais** – bendradarbiavimas ir darbas komandoje yra pagrindiniai visų mokytojų veiklos būdai.
- **Asmeninis profesinis tobulėjimas** – mokyti reiškia mokytis – mokytojai prisiima atsakomybę už mokymąsi visą gyvenimą.
- **Pedagogų etikos kodeksas (2018)**. Pagrindiniai principai: pagarbos, teisingumo, žmogaus teisių pripažinimo, atsakomybės, sąžiningumo, atidos ir solidarumo.

Pozityvioji diskriminacija

